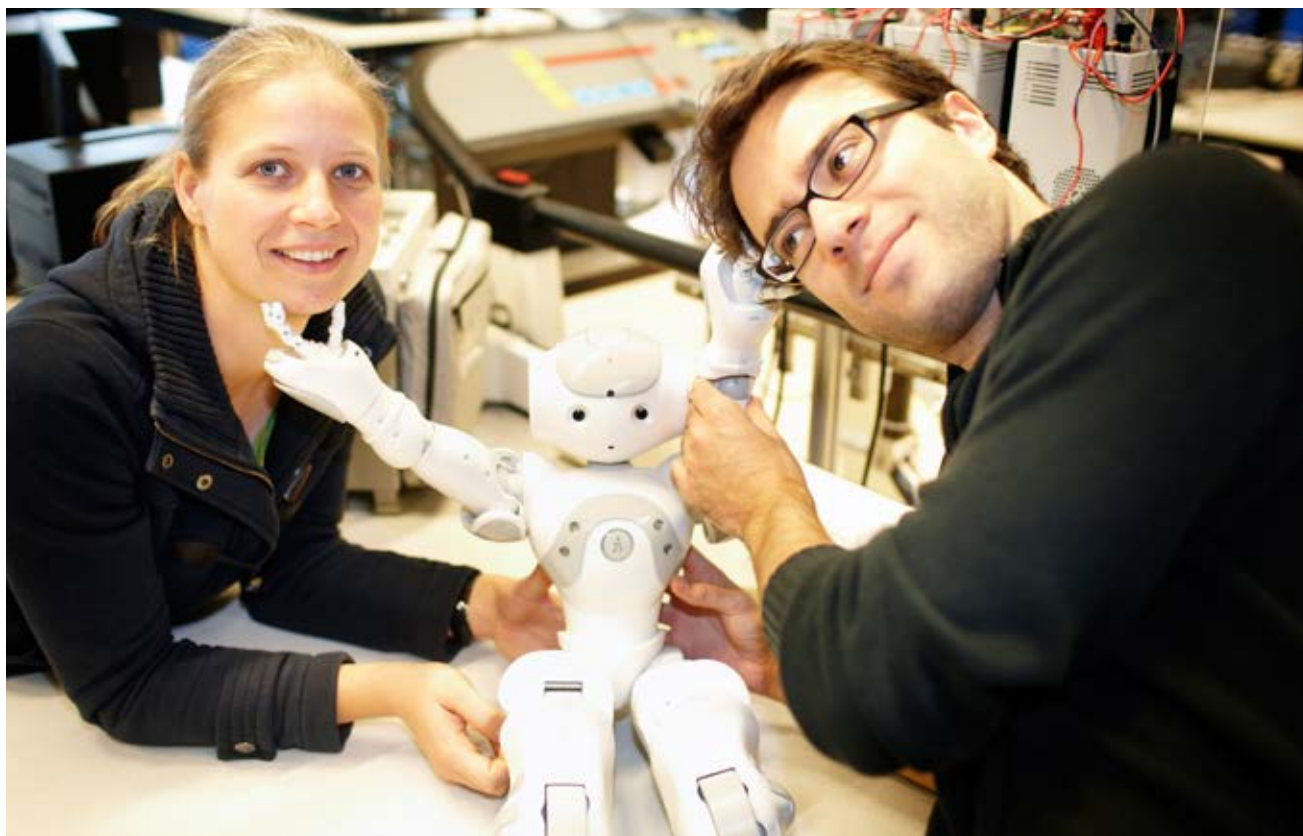

Arbeidsmarktpositie mbo-leerlingen verdient **extra aandacht**

Robotisering en automatisering zorgen samen met globalisering van de economie voor polarisatie op de arbeidsmarkt

Sommige beroepen verdwijnen, maar van andere beroepen verandert de inhoud van het werk en de taken die bij een beroep horen ook aan verandering onderhevig zijn. In het licht van deze stille revolutie is een belangrijke vraag welke skills de middelbaar opgeleiden nodig hebben om zich in de toekomst te redden op de arbeidsmarkt.

Jouke van Dijk

Het einde van de economische crisis lijkt in zicht. Het vertrouwen in de economie komt terug en dat leidt ertoe dat consumenten weer meer gaan kopen en producenten weer gaan investeren. Maar de werkloosheid gaat nog niet echt dalen. Dat is een bekend verschijnsel na een crisis. Bedrijven proberen het aantal ontslagen te beperken en hebben bij economisch

herstel eerst nog wat overcapaciteit waarmee ze de toename van de vraag kunnen opvangen. Op wat langere termijn zal de vraag naar arbeid wel weer gaan stijgen en daar bovenop komt nog de toename aan vacatures via de vervangingsvraag door vergrijzing. Maar ook die vervangingsvraag groeit niet zo snel omdat de pensioengerechtigde leeftijd steeds verder omhoog gaat.

Arbeidsmarktpositie mbo-er

Naast deze algemene tendens blijken de gevolgen van de huidige crisis per opleidingsniveau behoorlijk te verschillen. Vooral mensen met een opleiding op mbo 2-3 niveau worden zwaar getroffen. Deze groep omvat ca. 1,5 miljoen werknemers en samen met de 1,3 miljoen mensen met een mbo 4 opleiding hebben we het dan over een derde van de beroepsbevolking. De werkloosheid op mbo 1 niveau is altijd al ongeveer twee keer zo hoog geweest als onder mbo 2-4 en in

Welke skills hebben mbo-leerlingen in de toekomst nodig?

Sommige beroepen verdwijnen, maar van andere beroepen verandert de inhoud van het werk en de taken die bij een beroep horen ook aan verandering onderhevig zijn. Secretaresses die voorheen vooral met typen, het aannemen van de telefoon en het verdelen van de faxberichten bezig waren, doen nu andere taken, zoals planning en projectmanagement. In het licht van deze stille revolutie is een belangrijke vraag welke skills de middelbaar opgeleiden nodig hebben om zich in de toekomst te redden op de arbeidsmarkt. Daarbij doet zich een debat voor met twee uitersten.

1. Onderwijs dient vooral algemene werk gerelateerde skills (samenwerking, communicatie, werkhouding, de zgn. 21st century skills) aan te leren zodat eenmaal op de arbeidsmarkt werknemers maximaal (sectoraal en ruimtelijk) mobiel kunnen zijn, zich snel kunnen aanpassen aan veranderende omstandigheden en een leven lang leren. Dit vergroot de weerbaarheid van individuen en van regio's.
2. Het andere uiterste is een nadruk op vakgerichte skills, ambachten en voorbereiding op beroep, voornamelijk ingegeven door de forse vervangingsvraag die door de vergrijzing te verwachten is in bepaalde sectoren in bepaalde beroepen in bijna alle regio's en het geloof dat het veel jongeren ontbreekt aan vak kennis en de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt veel beter kan.

Beide uitersten kunnen heel goed samengaan, maar in beide gevallen staat de vraag centraal wiens verantwoordelijkheid het is om scholieren en werkzoekenden werk en vakgerichte kennis bij te brengen. De overheid stimuleert in dat opzicht ambachtsonderwijs en vormen van gildesystemen door samen met het bedrijfsleven specifieke beroeps-

groepen te lokaliseren waar krapte kan ontstaan om daar in samenwerking met het bedrijfsleven en de roc's specifieke programma's voor te ontwikkelen. Dit zou bijvoorbeeld ook kunnen via een Centrum voor Innovatief Vakmanschap, dat zich specifiek richt op jongeren op mbo-niveau om die zo maximaal mogelijk op te leiden. Omdat specifieke beroepen vaak bedrijfsspecifieke kennis nodig hebben, ligt het voor de hand dat bedrijven mee investeren in dit Centrum. Maar uiteindelijk is een mbo-opleiding een beroepsopleiding en geen bedrijfsopleiding en is de opleiding bedoeld voor een loopbaan en niet voor de eerste baan na het verlaten van de school. Naast vaktechnische kennis is het voor de toekomst ook van toenemend belang dat mensen beschikken over vaardigheden als goed kunnen samenwerken en communiceren, ook met andere culturen, omgaan met ICT, creatief en kritisch denken en probleemoplossend vermogen, de zgn. 21st century skills. Ook dit hoort onderdeel te zijn van een mbo-opleiding omdat dit het vermogen van leerlingen vergroot om zich snel aan te passen aan de snel veranderende vereiste vaardigheden op de arbeidsmarkt en het maakt ze geschikt voor de arbeidsmarkt van de toekomst.

Voor de korte termijn is het noodzakelijk een beleid te ontwikkelen waarbij wordt voorkomen dat mbo-leerlingen hun studie niet afmaken of niet het maximale niveau halen. Uit mijn onderzoek blijkt dat als leerlingen het op school naar hun zin hebben ze veel minder snel van school gaan. Daar kunnen roc's invloed op uitoefenen. En als de leerlingen een zgn. 'pretopleiding' volgen, maar daarin wel veel 21st Century skills op doen is dat beter dan wanneer ze de school voortijdig verlaten. Een ander probleem is het gebrek aan stageplaatsen ten gevolge van de economische crisis. Het creëren van stageplaatsen en tijdelijke werkplekken kan daartoe bijdragen. Daar dienen bedrijven en de overheid hun verantwoordelijkheid te nemen.

Vele beroepen en taken in het middensegment van het mbo worden overbodig

de periode 1996-2002 was er weinig verschil in het werkloosheidspercentage van mbo 2-4 met hbo en wo. Na 2002 verslechterde de positie van de mbo-ers en dat is nog sneller gegaan vanaf de start van de huidige crisis in 2008. Op dit moment is het werkloosheidspercentage van mbo 2-4 bijna twee keer zo hoog als voor mensen met een hbo- of wo-opleiding.

Het is al heel lang zo dat lager opgeleiden vaker werkloos zijn dan hoger opgeleiden, maar het blijkt dat de grens opschuift richting mbo 4. Dit roept de vraag op of mbo 2 nog wel als startkwalificatie kan gelden en niet naar mbo 4 moet.

Robotisering en automatisering

Wat is hier aan de hand dat de positie van mbo-ers zo is verslechterd? Robotisering en automatisering zorgen samen met globalisering van de economie voor polarisatie op de arbeidsmarkt. Vele beroepen en taken in het middensegment van het mbo worden overbodig omdat deze kunnen worden geautomatiseerd en gemechaniseerd of zijn naar het verplaatst naar lage lonen landen. De opkomst van internetwinkels zet de banen in de detailhandel onder druk, prefab en flexwerkers nemen de plaats in van klassieke banen op de bouwplaats, automatisering van banken en verzekeringsadministraties maakt eenvoudige administratieve >>

arbeid overbodig. Denk daarbij aan medewerkers drukkerij en kunstnijverheid, productiemachinebedieners, secretaresses, assemblagemedewerkers en boekhouders (en boekhoudkundig medewerkers). Daar bovenop komt de kanteling in de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de zorgsector en de welzijnssector. Beide sectoren waren een belangrijke 'motor' van de werkgelegenheidsgroei in de jaren 1996-2014, maar door de bezuinigingen van de overheid is het deze sector

De positie van mbo-ers verslechtert maar er ontstaan wel degelijk ook nieuwe banen

waaruit de instroom in de ww het snelst stijgt. De decentralisatie van zorgtaken naar de gemeente in combinatie met de enorme schaalvergroting in bijvoorbeeld de thuiszorg leidt tot grote problemen die vooral mbo 2-3ers hun baan kost. En dit kan best een structureel probleem worden. De consequentie is dan wel dat een grote groep mensen die het niveau van mbo 4 niet kan halen in feite ongeschikt voor de arbeids-

markt wordt verklaard en bijvoorbeeld met een basisinkomen moet volstaan. Zowel uit economische als uit sociaal oogpunt is dit onwenselijk, maar als we dit niet willen zal er wel iets aan de arbeidsinstituten moeten veranderen. Want ook nu is er werk genoeg op mbo-niveau in bijvoorbeeld de zorg. Ouderen in verzorgingstehuizen willen best meer aandacht en verzorging. Maar de overheid bezuinigt aan de ene kant op de zorg met als gevolg dat mensen hun baan kwijtrafen en met een uitkering thuiszitten zonder een bijdrage te leveren aan de samenleving.

Overigens zullen er ook nieuwe banen ontstaan, bijvoorbeeld in de horeca en de (particuliere) zorg. Als we net als in de V.S. allemaal buiten de deur gaan ontbijten levert dit nieuwe banen op voor mbo-ers, maar alleen in de stedelijke gebieden met voldoende koopkracht. Voor krimpgebieden is het perspectief somberder omdat de hoger opgeleiden met de meeste koopkracht hier wegtrekken en traditionele banen verdwijnen. Op langere termijn zullen ook nieuwe banen ontstaan als de arbeidsmarkt voor hoger opgeleiden krap wordt en wordt overgegaan tot taakafplitsing ('job carving') waardoor nieuwe banen ontstaan voor mbo-ers. ■

De auteur is hoogleraar Regionale Arbeidsmarktanalyse, Vakgroep Economische Geografie, Rijksuniversiteit Groningen

advertentie

Hogeschool van Amsterdam

Meer leren over leren?

Je bent blij met je vak, maar toch heb je soms het gevoel dat er meer in zit. Een masteropleiding Pedagogiek aan de Hogeschool van Amsterdam biedt je de uitgelezen kans om te groeien en carrière te maken. Je kunt je bijvoorbeeld ontwikkelen tot coördinator, coach of onderwijsontwikkelaar. Je leert – onder andere – hoe je praktijkgericht onderzoek doet. Daarnaast wordt je vakkennis breder, dieper en up-to-date. Het onderwijs wordt verzorgd door hooggekwalificeerde docenten die de praktijk kennen. En wat je leert, kun je direct in je werk toepassen. Lastig te combineren? We bieden een flexibel deeltijdprogramma. Meld je aan voor een vrijblijvend intakegesprek: mastereducation@hva.nl.

CREATING TOMORROW

HVA.NL/MASTEREDUCATION